

Shabbat Para – det betyder att det nu är bara två veckor kvar till Pesach!

Vi alla kommer att sitta runt borden för att fira sedern. Men har ni frågat er någongång varifrån sedern egentligen kommer? Svaret som många av oss skulle ge är ”det kommer från uttåget ur Egypten. Där åt matza.” Men det säger egentligen bara varifrån seden att äta matse kommer. Inte varifrån själva sedern kommer. Ni vet, allt som tillhör sedern: de fyra frågorna, de fyra glas vin, lutandet, afikoman... För om vi tittar i toratexten som beskriver uttåget ur Egypten så hittar vi inte mycket. Det närmaste vi kommer är budet att äta det rostade lammet tillsammans med osyrad bröd och bittra örter. Men det blir väldigt klart att det centrala som texten i 2 Moseboken beskriver är ätandet av pesachlammet, örterna och det osyrade brödet nämns bara i förbigående. Det är den gemensamma måltiden av det rostade lammet som är det centrala.

Senare, med tillkomsten av Tabernaklet och sedan Templet, så upprätthölls seden att äta pesachlammet. Men till skillnad från alla andra Tempelritualer som involverade offer så var det inte prästerna som skulle bringa pesachoffret utan var och en, dvs varje överhuvud av en familj, och att vikten var sedan att **alla gemensamt** sedan skulle delta i måltiden.

Men vi hittar inga spår efter något som skulle likna haggada, och sederritualen.

Sedermåltider är kanske den seden som flest judar iaktar i någon form. Oavsett hur religiös eller icke-religiös man är, sedern är något som binder judar ihop. Och under årtusenden så var pesachtiden en tid man såg fram emot med stor förväntan men också med stor oro, och inte pga av städhysterin som onekligen utbryter veckan, eller dagarna innan utan eftersom det ofta var en tid som var särskild farlig för judar, speciellt i kristna länder. Pesach har nämligen en tendens att sammanfalla med den kristna påskan – och den kristna påskens tema har gett upphov till århundraden av judeförföljelser som då ofta utlöstes av religiöst uppeggade massor som stormade efter långfredagspredikningar till de judiska kvarteren för att utkräva hämnd för påstodd gudsmord.

Judisk-kristna relationer har förändrats i många aspekter och speciellt evangeliska/protestantiska kristna har upptäckt ett nytt sätt att förstå sin egen tro genom att förstå Jesus som jude som sägs ha levt under det 1:a århundrade efter vår tideräkning, dvs på en tid då den Andra Templet fortfarande existerade i Jerusalem. Och Jesus sista måltid ägde rum på pesachtonen, enligt källorna i den Kristna Bibeln. På sistone har det blivit mer och mer utbredd bland kyrkor och kristna samfund, även här i Sverige, att hålla sedermåltider för sina församlingsmedlemmar i ett försök att anknyta till Jesus liv då man beskriver att sedermåltiden är måltiden Jesus åt med sina lärungar. Så välmenad dessa än kan vara:

Det finns flera problem med detta:

1. Måltiden Jesus och andra åt år 33 v.t. var **INTE** en sedermåltid eftersom denna hade inte uppkommit än.

Hur vet vi det? Genom att läsa i Mishnan, dvs den tidigaste del av talmud som tillkom ungefär 190-230 v.t., dvs. drygt 150 år EFTER Jesus' påstodda sedermåltid. I Mishna Pesachim ser vi att vid mishnans nedskrivning var ”sedern” fortfarande inte fullt utformad och det diskuteras olika inslag. Man kan se att

någon slags "ordnad" ritual (ordet "seder" betyder just "ordning") håller på att kristalliseras ut. Men mycket är fortfarande flytande. Det nämns inte en enda gång, varken sig "haggada" eller "seder" som egenständiga begrepp.

2. Sedern uppkom som substitut, eftersom efter Tempelns förstörelse blev det därmed omöjligt att utföra pesachoffret i Tempelns, som jag påpekade, var det centrala inslaget i pesachfirandet. En anledning varför sedern skapades var att efter Tempelns förstörelse och Bar Kochba revoltens nedslagning att det rörde sig om ännu ett medveten och utstuderat sätt av rabbinerna att skapa en ritual som i mycket anknöt eller åtminstone syftade på den gamla pesachritualen för att hjälpa folket att komma över traumat av Tempelns förstörelse. Men tyngpunkten flyttades från pesachoffret som idag finns representerad endast som ett ben på det symboliska sederfatet till *maggid*, berättandet om uttåget från Egypten. Samtidigt som många forskare idag utgår ifrån att det dels också har rört sig om ett försök att motarbeta en växande assimilation bland judar samt att motarbeta de framväxande judisk-kristna messianska grupper. Bland dessa utvecklades under denna tid nya ritualer, med bl a. ett påskfirande med kristen teologi och med Jesus som det nya "pesachlammet".

Berättelsen om rabbiner i Bnei Brak som bl a ingår i vår haggada och som nog många av oss hoppa över kan då läsas i ett annat ljus: den åtföljs av ännu en berättelse i rabbi Elazars namn "...jag är som en 70-åring..." om förpliktelsen att berätta om uttåget från Egypten för all framtid, just för att förankrar minnet och kunskapen att pesach hänger ihop med uttåget från Egypten. Rabbinerna strävade efter att skapa ett pedagogiskt verktyg för att ersätta den försvunna Tempelritualen, men också ett polemiskt verktyg mot messianska jude-kristna som höll på att förändra minnet av uttåget från Egypten till att passa den kristna berättelsen om korsfästningen, och Jesus som det nya "pesachlammet".

3. Kristna sedermåltider är en form av kulturell appropriering, eftersom dem ignorerar den historiska kopplingen mellan judeföljelse under medeltiden just i samband med det judiska pesachfirandet och den kristna påsken, och eftersom den förvandlar judar och judiska traditioner som ett föremål för den egna spirituella resan. Appropriering av judiska traditioner behandlar då dagens judar till statister och bortse från judar och judendom som en levande

kultur som har ett eget värde som existerar utanför den kristna referensramen och går längre än dess relation till Kristendomen. Ett annat folks kultur bör inte förvandlas till maskerad. Allt detta blir speciellt problematiskt om den går hand i hand med t ex de ökända improperierna, en deicide anklagelse i liturgisk form som än idag uppförs som körsång i kyrkor, även i svenska kyrkor, under fastetiden och som innehåller sådana pärlor som;

Mitt folk mitt folk, vad har jag gjort mot dig. Och varmed har jag betungat dig ? Svara mig...
Jag förde dig ju upp ur Egyptens land, du har rest korset åt din Frälsare...
Jag upphöjde dig till storhet och ära ; Du upphängde mig till smälek på korset...

Hur mycket man än säger att detta bör förstås "allegoriskt" etc – den bokstavliga meningen är uppenbar. För mig som aldrig hade läst texten innan kom det som en shock. Dess betydelse var och är solklart: en anklagelse att judar förrådde Jesus, att judar dödade Jesus. Svenska kyrkan tog i och för sig bort den i den senaste upplagan av kyrkohandboken som kom ut 2018 och ersatte den med en reviderat text men originalet lär framföras ändå på många ställen i landet på Långfredagen. Som jag ser på det så rimmer det illa med den just avslutade konferensen i Uppsala om anti-judisk kyrkokonst och anti-judiskt polemik i kristna kretsar.

För att vara tydligt: Kristna sedermåltider är någonting som jag tar avstånd ifrån av de anledningarna jag nämde ovan. Det går däremot alldeles utmärkt som icke-jude att delta i en sedermåltid hos en judisk vän eller bekant och det går utmärkt att bjuda icke-judiska vänner och bekanta till våra egna pesachbord. Och jag hoppas att vi alla komma att ha intressanta diskussionsämnen runt vårt bord, gärna i sällskap med familj, vänner och bekanta. Judar såväl som icke-judar.

Shabbat Shalom

Ute Steyer
Rabbin